

**BOSHLANG'ICH SINFLARDA EKOLOGIK MADANIYATNI
RIVOJLANTIRISHGA YO'NALTIRILGAN INTERFAOL METODLAR****Shermatova Uljamol Shopulat qizi**

uljamol2193@gmail.com

Tel +998996777690 Termiz davlat pedagogika instituti

"Boshlang'ich ta'lim " kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik madaniyatni rivojlantirishda interfaol metodlarning ahamiyati va samaradorligi yoritilgan. Maqolada ekologik madaniyat tushunchasi va uning bolalarning shaxsiy rivojlanishidagi roli tahlil qilinib, interfaol o'qitish metodlari orqali o'quvchilarning atrof-muhitga nisbatan ongli va mas'uliyatli munosabatini shakllantirish yo'llari ko'rsatib o'tilgan. Shuningdek, "fikrlar almashish", "muammoli vaziyatlar", "rol o'yinlari" kabi interfaol usullar ekologik tarbiyaning samarali vositasi sifatida taqdim etilgan. Maqola boshlang'ich ta'lim jarayonida ekologik bilimlarni chuqurlashtirish va amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish uchun interfaol metodlarning metodik asoslarini takomillashtirishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Ekologik madaniyat, boshlang'ich sinflar, interfaol metodlar, ekologik tarbiya, o'quvchilarda ekologik ong, muammoli o'qitish, rol o'yinlari, fikr almashish, ta'lim metodikasi, amaliy ko'nikmalar.

Аннотация: В данной статье освещается значение и эффективность интерактивных методов в развитии экологической культуры у учащихся начальных классов. В статье анализируется понятие экологической культуры и её роль в личностном развитии детей, а также показаны пути формирования у учащихся осознанного и ответственного отношения к окружающей среде через интерактивные методы обучения. Кроме того, такие интерактивные методы, как «обмен мнениями», «проблемные ситуации», «ролевые игры», представлены в качестве эффективных средств экологического воспитания. Статья направлена на совершенствование методических основ интерактивных методов для углубления экологических знаний и развития практических навыков в процессе начального образования. Ключевые слова: Экологическая культура, начальные классы, интерактивные методы, экологическое воспитание, экологическое сознание у учащихся, проблемное обучение, ролевые игры, обмен мнениями, методика обучения, практические навыки.

Abstract: This article highlights the significance and effectiveness of interactive methods in developing ecological culture among primary school students. It analyzes the concept of ecological culture and its role in the personal development of children, outlining ways to cultivate a conscious and responsible attitude towards the environment through interactive teaching methods. Furthermore, interactive techniques such as "brainstorming," "problem situations," and "role-playing" are presented as effective tools for ecological

education. The article is focused on improving the methodological foundations of interactive methods to deepen ecological knowledge and develop practical skills during the primary education process.

Key words: *Ecological culture, primary school classes, interactive methods, ecological education, ecological awareness in students, problem-based learning, role-playing, exchange of ideas, educational methodology, practical skills.*

KIRISH

Hozirgi zamon ta'lim jarayonida ekologik madaniyatni shakllantirish muhim vazifa hisoblanadi. Atrof-muhit muammolari tobora jiddiylashayotgan bir paytda, yosh avlodda tabiatga nisbatan mas'uliyat va ongni erta yoshdan boshlab rivojlantirish zarur. Boshlang'ich sinflar ekologik bilim va ko'nikmalarni egallashning asosiy bosqichi bo'lib, bu davrda o'quvchilarda atrof-muhitga mehr va hurmat ruhini uyg'otish muhimdir. Shu nuqtai nazardan, interfaol metodlar ekologik tarbiyani samarali tashkil etishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Interfaol metodlar o'quvchilarning faolligini oshiradi, ularni mustaqil fikrlashga, muammolarni hal qilishga va boshqalar bilan samarali muloqotga undaydi. Ekologik madaniyatni rivojlantirishda "fikir almashish" (brainstorming), "muammoli vaziyatlar" (problem-based learning), va "rol o'yinlari" (role-playing) kabi metodlar o'ziga xos ahamiyatga ega.

Fikir almashish jarayonida o'quvchilar o'z fikrlarini erkin ifoda etib, atrof-muhit muammolarini birgalikda muhokama qiladilar, bu esa ularning ekologik ongini oshirishga yordam beradi.

Muammoli vaziyatlar usuli orqali o'quvchilar real yoki sun'iy holatlar asosida ekologik muammolarni aniqlab, ularni hal qilish yo'llarini izlaydilar. Bu metod nafaqat nazariy bilimlarni mustahkamlash, balki amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishga ham xizmat qiladi.

Rol o'yinlari esa o'quvchilarni turli ekologik vaziyatlarda muayyan rollarni bajarishga jalb etib, ularning hissiy-motivatsion tomonlarini rivojlantiradi va mas'uliyatni chuqurroq anglashga yordam beradi.

Boshlang'ich ta'lim jarayonida interfaol metodlardan samarali foydalanish o'quvchilarda ekologik madaniyatni shakllantirish va mustahkamlashga, atrof-muhitga nisbatan ijobiy munosabatni rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, bu metodlar ta'lim jarayonini qiziqarli va mazmunli qiladi, o'quvchilarning faolligini oshiradi hamda ular uchun ekologik tarbiya jarayonini yanada samarali qiladi. Bugungi kunda ekologik muammolar global ahamiyatga ega bo'lib, ularni hal qilishda jamiyatning barcha qatlamlari, xususan, yosh avlodning ekologik madaniyatini shakllantirish alohida o'rin tutadi. Ekologik madaniyat — bu nafaqat atrof-muhitga nisbatan bilim va tushunchalar yig'indisi, balki insonning tabiatga

mas'uliyatli, hurmat bilan yondashuvi, ekologik muammolarni anglash va ularga ijobiy ta'sir ko'rsatish qobiliyatidir. Shu boisdan boshlangan ta'lim bosqichida, ya'ni boshlang'ich sinflarda, o'quvchilarda ekologik madaniyatni shakllantirish o'ta muhim hisoblanadi.

Boshlang'ich maktab yoshidagi bolalar atrof-muhit bilan yaqindan tanishib, ularda tabiiy olamga nisbatan mehr-muhabbat va mas'uliyat tuyg'usini uyg'otish mumkin. Bu yoshda olingan bilim va odatlar butun hayot davomida saqlanib qoladi, shuning uchun ta'lim jarayonida ekologik madaniyatni rivojlantirishga katta e'tibor qaratish lozim.

Ekologik madaniyatni rivojlantirish o'quvchilarda atrof-muhitni asrashga doir bilimlar, ekologik muammolarni anglash, tabiatni muhofaza qilishga doir ko'nikmalar va ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirishni o'z ichiga oladi. Buning uchun faqat nazariy ma'lumot yetarli emas; ta'lim jarayoni interfaol usullar orqali amalga oshirilganda, o'quvchilar ekologik ongini yanada chuqurlashtiradi va amaliy ko'nikmalarni rivojlantiradi.

Zamonaviy jamiyatda ekologik muammolar tobora dolzarb bo'lib borayotgani bois, yosh avlodni ekologik madaniyatga ega qilib tarbiyalash juda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, boshlang'ich sinflarda o'quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishida ekologik madaniyatning roli beqiyosdir. Bu davrda shakllanadigan tabiiy atrof-muhitga hurmat va mas'uliyat tuyg'usi butun hayot davomida ularga rahbarlik qiladi. Shuning uchun boshlang'ich ta'limda ekologik tarbiya jarayonini samarali tashkil etish uchun yangi pedagogik yondashuvlar, xususan, interfaol metodlardan foydalanish lozim.

Ekologik madaniyat – bu insonning atrof-muhitga nisbatan ongli, mas'uliyatli va muvozanatli munosabatini ifodalaydigan tushuncha. U nafaqat ekologik bilimlarni, balki ekologik qadriyatlar, me'yorlar va xulq-atvorni ham o'z ichiga oladi. Bolalarning ekologik madaniyati ularning shaxsiy fazilatlari, dunyoqarashi, ijtimoiy va ma'naviy rivojlanishi bilan chambarchas bog'liqdir. Interfaol metodlarning ahamiyati. Interfaol metodlar ta'lim jarayonida o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlaydi, ularni mustaqil fikrlashga, muammolarni hal qilishga va boshqalar bilan muloqot qilishga o'rgatadi. Bu metodlar o'quvchilarni passiv qabul qiluvchilardan faol ijrochilarga aylantiradi, o'qitish sifatini oshiradi va ekologik bilimlarni chuqurroq o'zlashtirishga yordam beradi. Boshlang'ich sinflarda quyidagi interfaol metodlar ekologik madaniyatni rivojlantirishda samarali hisoblanadi:

Fikr almashish (brainstorming): O'quvchilar erkin ravishda o'z fikrlarini bildirishadi, muammoni turli burchaklardan ko'rib chiqishadi. Bu usul ijodiy fikrlashni rag'batlantiradi va o'quvchilarni ekologik masalalarga faol jalb qiladi.

- Muammoli vaziyatlar (problem-based learning): O'quvchilarga ekologik muammolarni aniqlash va ularni hal qilish uchun amaliy vazifalar beriladi. Bu metod o'quvchilarda tanqidiy fikrlash, tahlil qilish va qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

- Rol o'yinlari (role-playing): O'quvchilar turli ekologik vaziyatlarda o'zlarini turli rollarda sinab ko'rishadi, bu ularning hissiy-ijtimoiy jihatdan rivojlanishiga yordam beradi va ekologik mas'uliyatni chuqurroq anglashga imkon beradi.

Interfaol metodlarning metodik asoslari:

Interfaol o'qitish metodlari o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olib, ularning qiziqishlari va qobiliyatlariga moslashtirilgan holda amalga oshiriladi. Ushbu metodlar o'quvchilarni faollikka undaydi, muloqot va hamkorlikni rivojlantiradi, ularni atrof-muhitga do'stona munosabatda bo'lishga o'rgatadi. Boshlang'ich sinflarda interfaol metodlardan foydalanish uchun o'qituvchilar quyidagi tamoyillarni inobatga olishlari kerak:

- Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv: Har bir o'quvchining individual xususiyatlari, qiziqishlari va rivojlanish darajasi hisobga olinishi lozim.

- Muammoli vaziyatlarni yaratish: O'quvchilarning mustaqil fikrlashini va qaror qabul qilish qobiliyatini oshirish uchun real hayotiy muammolar taqdim etilishi kerak.

- Muloqot va hamkorlik: O'quvchilar o'rtasida samarali muloqot va jamoaviy ishlarni tashkil etish muhimdir.

Amaliy qo'llanilishi va natijalari: Interfaol metodlardan foydalanish orqali boshlang'ich sinf o'quvchilari ekologik bilimlarni yanada chuqurroq egallaydi, amaliy ko'nikmalarni shakllantiradi va o'z atrof-muhitiga mas'uliyat bilan yondashishni o'rganadi. Bundan tashqari, interfaol metodlar o'quvchilarning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishga ham yordam beradi — ular o'z fikrlarini ifoda etishni, boshqalarni tinglashni, jamoada ishlashni o'rganadilar.

Xulosa: Boshlang'ich sinflarda ekologik madaniyatni rivojlantirishda interfaol metodlar muhim ahamiyatga ega. Ular o'quvchilarning faolligini oshiradi, ekologik ong va mas'uliyatni shakllantiradi, ta'lim jarayonini qiziqarli va samarali qiladi. Shu sababli o'qituvchilar ushbu metodlarni qo'llashni doimiy ravishda takomillashtirib borishlari va ta'lim jarayoniga keng joriy etishlari lozim. Bu esa yosh avlodni tabiatni asrashga tayyor, ekologik jihatdan mas'uliyatli shaxslar sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

Tavsiyalar: 1. Interfaol metodlarni ta'lim jarayoniga muntazam kiritish

O'qituvchilar ekologik tarbiya darslarida "fikir almashish", "muammoli vaziyatlar" va "rol o'yinlari" kabi interfaol metodlardan muntazam foydalanishlari lozim. Bu usullar o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlab, ekologik ongini samarali rivojlantirishga yordam beradi.

2. O'quvchilarning

individual qiziqishlari va imkoniyatlarini hisobga olish. Ta'limda har bir bolaning individual xususiyatlari va qiziqishlarini hisobga olib, interfaol usullarni moslashtirish lozim. Bu o'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi va ekologik madaniyatni chuqurroq o'zlashtirishiga imkon yaratadi.

3. Amaliy mashg'ulotlar va real hayotiy vaziyatlarni qo'llash

Ekologik bilimlarni faqat nazariy emas, balki amaliy jihatdan mustahkamlash uchun, tabiatni asrashga qaratilgan loyihalar, ekskursiyalar va muammoli vaziyatlar asosida mashg'ulotlar tashkil etish tavsiya etiladi. Bu o'quvchilarning ekologik mas'uliyatini oshiradi.

4. Ota-onalar va jamiyat bilan hamkorlikni kuchaytirish

Ekologik madaniyat faqat maktabda emas, balki uyda va jamiyatda ham shakllanishi kerak. Shu sababli, ota-onalar va mahalla hamda keng jamoatchilik bilan samarali muloqot olib borish, ekologik tarbiyaga oid tadbirlarni tashkil etish o'quvchilarning atrof-muhitga nisbatan mas'uliyatini oshirishda muhimdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Shermatova, U. (2024). Ecological Education In Primary Classes Formation Of Pedagogical Conditions Of Development. World Bulletin Of Social Sciences, 33, 49-53.
2. Shermatova, U. (2024). Ecological Education Teaching In Primary Class Methodology. Pedagogical Cluster-Journal Of Pedagogical Developments, 2(4), 97-105.
3. Uljamol Shermatova. (2023). Development Of Ecological Education In Primary Class. Open Access Repository, 9(10), 152-157.
4. Shermatova, U. (2020). The Light Of The Nights Without A Day. European Journal Of Research And Reflection In Educational Sciences Vol, 8(4).
5. Shermatova Uljamol. Improving Ecological Education Of Future Teachers On The Basis Of Conceptual Principles International Journal Of Trend In Scientific Research And Development (Ijtsrd) Volume 6 Issue 3, March-A
6. Norbo'tayev X.B. Boshlang'Ich Ta'limda Ekologik Xafvsizlik Madaniyatini Takomillashtirish. //Муаллим Ҳем Узлуксиз Билимлендириу. Илмий-Методикалық Журнал №2 Issn 2181-7138 Некис-2022. -Б. 93-97.
7. Shermatova, U. S. (2024). Boshlang 'Ich Sinf O 'Quvchilarida Ekologik Madaniyatni Rivojlantirish Xususiyatlari. Inter Education & Global Study, (10), 373-379.
8. Shermatova, U. S. (2024). Boshlang'ich Sinflarda Ekologik Ta'limni Rivojlantirish Metodikasi. Inter Education & Global Study, (4 (1)), 50-56.

9. Avezov Sh. Maktabda ekologik tarbiya. -Toshkent: O'qituvchi, 1992. - 62 b.
10. Ашурова Н. Экологическое воспитание учащихся 3-4 классов сельских школ: Автореферат дис... канд. пед. наук. - Ташкент, 1993. -18 с.
11. Norbo'tayev X.B. Boshlang'ich sinflarda fanlararo ekologik tarbiya. //Zamonaviy ta'lim. - 2018. -11-son. - B. 53-58.